

UNIEKE NATUUR VliegBASIS BEDREIGD

Bert van 't Holt

Direct ten noorden van Soesterberg ligt de vliegbasis, ongeveer 500 hectare groot. 105 hectare blijft in handen van Defensie (60 hectare voor Camp New Amsterdam in het westen bij Den Dolder en 45 hectare voor een nationaal defensiemuseum, grenzend aan landgoed De Paltz). De rest van het gebied is vorig jaar overgedragen aan de Provincie Utrecht en ligt helemaal binnen de Ecologische Hoofdstructuur. Dit houdt in dat behoud en herstel van natuurwaarden de hoogste prioriteit hebben. Op gespannen voet hiermee staan de plannen om 440 woningen te bouwen. Inmiddels is duidelijk dat "de vliegbasis een bijzondere ecologische en landschappelijke betekenis heeft vanwege de ruimte en openheid, de unieke graslanden, met daarmee samenhangend een hoge soortenrijkdom en tevens het vóórkomen van veel bijzondere (en beschermde) soorten" (rapport Buro Bakker, 2006). Jammer genoeg ontbreken grondige inventarisaties en betrouwbare en volledige verspreidingskaarten van deze vele bijzondere (en beschermde) soorten.

Unieke schraalgraslanden - Herman van den Bijtel

Desondanks heeft de provincie een ruimtelijk plan gemaakt waarbij o.a. de Ecologische Hoofdstructuur bij Soesterberg-Noord een stuk wordt ingekrompen om woningbouw mogelijk te maken. De Vogelwacht Utrecht heeft hiertegen bezwaar

gemaakt en dringt aan op korte termijn te beginnen met een wetenschappelijk verantwoord onderzoek naar de natuurwaarden. Belangrijkste vragen daarbij zijn:

- 1) Is het beeld van de vele kwetsbare en zeldzame flora en fauna volledig? Als summier onderzoek al zoveel natuurwaarden oplevert, is de kans groot dat er soorten over het hoofd zijn gezien.
- 2) Hoe is de vele kwetsbare en zeldzame flora en fauna precies over het gebied verspreid en om welke aantallen gaat het? Grondige en wetenschappelijk verantwoorde inventarisaties zullen betrouwbare en integrale verspreidingskaarten moeten opleveren.

Veldleeuwerik op struikheide - Herman van den Bijtel

Deze vragen leiden tot de hamvraag: hoe verhoudt de aanwezigheid van diverse beschermde en zeldzame planten en dieren zich tot de bescherming van de Ecologische Hoofdstructuur enerzijds en de plannen met het gebied zoals verwoord in het ruimtelijk plan anderzijds. En welke consequenties worden daar aan verbonden; wordt het ruimtelijk plan aangepast, wordt de saldobenadering aangepast...?

De broedvogels

De schraalgraslanden op de vliegbasis herbergen vele tientallen broedende veldleeuweriken. Een grove schatting leverde ongeveer 80 broedparen op, maar gedetailleerde verspreidingskaarten ontbreken. Daarmee is de basis onbetwist het beste gebied van de provincie Utrecht. Landelijk is de soort gedecimeerd sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw. In 2004 kwam deze vroeger algemene vogel

op de nationale Rode Lijst terecht. Recent onderzoek toont aan dat de afname de laatste jaren alleen maar versnelt (SOVON). De op de grond broedende veldleeuweriken zijn zeer gevoelig voor verstoring (bijvoorbeeld bij betreding van het terrein door mensen en honden).

Op de vliegbasis komen naar schatting minstens 55 soorten broedvogels voor, waaronder de veldleeuwerik het meest karakteristiek is voor uitgesproken open terrein. Andere broedvogels die van openheid houden zijn de roodborsttapuit (minstens 10 paartjes) en de boomleeuwerik (aantal onbekend). Tot in de jaren negentig van de vorige eeuw hebben wulp en tapuit op de basis gebroed. Bij een goed beheer is terugkeer van deze soorten niet uitgesloten. Op lichtbeboste heide en in bosranden broeden in het gebied o.a. boompieper, fitis en gekraagde roodstaart. In de bossen broeden ondermeer buizerd, wespindief, havik, sperwer, ransuil, appelvink en kleine bonte specht. Alle inheemse vogels zijn wettelijk beschermd.

Amfibieën en reptielen

Er komen op de vliegbasis vier soorten amfibieën voor, te weten bruine kikker, gewone pad, groene kikker en kleine watersalamander. Deze diersoorten zijn voor hun voortplanting aan water gebonden. De diverse blusvijvers en het in het noorden van het terrein gelegen ven fungeren als voortplantingsplaats. Genoemde soorten genieten een lichte wettelijke bescherming.

Op de basis leven vier soorten reptielen, namelijk zandhagedis, hazelworm, ringslang en levendbarende hagedis (alle strikt beschermd volgens de Flora- en faunawet). Over de verspreiding van deze soorten is weinig bekend. De kaart in het rapport van Buro Bakker lijkt gebaseerd op enkele incidentele waarnemingen. De zandhagedis komt bijvoorbeeld op veel meer plekken voor dan de kaart aangeeft.

Zoogdieren

Op de vliegbasis is tot nu toe de aanwezigheid van 29 zoogdiersoorten vastgesteld, waaronder diverse wettelijk beschermde vleermuizen (ondermeer baardvleermuis, franjestaart, watervleermuis, gewone grootoorvleermuis, rosse vleermuis, laatvlieger). In 2004 werden 123 overwinterende vleermuizen geteld. Verder maken de bossen deel uit van het leefgebied van de boommarter. Zowel de boommarter als de vleermuizen genieten de zwaarste wettelijke bescherming. Naast deze zwaar beschermde zoogdieren komen nog diverse licht beschermde voor, zoals bosmuis, bunzing, eekhoorn, hermelijn, ree. Mogelijk leeft de das tegenwoordig ook in het gebied (onderzoek is nodig).

Insecten

De vliegbasis is van groot belang voor dagvlinders: er komen 28 soorten voor. Hiervan staan er 3 op de landelijke Rode Lijst, namelijk het bruin blauwtje, het heideblauwtje en de kommavlinder. De rijke soortensamenstelling duidt erop dat de vliegbasis een zeer goed dagvlindergebied is. Dit komt door de kwaliteit en omvang van de soortenrijke schraalgraslanden en heidevegetatie. Opmerkelijk is de grote populatie van de kommavlinder, een zeldzame soort die in Nederland sterk achteruitgaat. Het is van groot belang dat de precieze verspreiding van deze

soort wordt vastgesteld (onderzoek!). Volgens het rapport van Buro Bakker zouden de grootste soortenrijkdom en aantallen vlinders te vinden zijn in het oostelijke deel van het gebied, waar een zeer soortenrijke heischrale vegetatie groeit. Aangezien in het westelijk deel vergelijkbare habitats voorkomen kunnen hier vragtekens bij worden gezet.

Kommavlinder - Herman van den Bijtel

Volgens Buro Bakker zijn op de basis tot nu toe 12 soorten sprinkhanen aangetroffen, eveneens overwegend in de lage schrale vegetaties. Volgens waarneming.nl is recentelijk de aanwezigheid van de blauwvleugelige sprinkhaan vastgesteld. Een soort die niet door Buro Bakker wordt genoemd en waarvan men dacht dat die uitgestorven was in de provincie Utrecht. Nader onderzoek naar de verspreiding is dringend gewenst!

Op een aantal plaatsen zijn rode bosmieren gevonden, maar het is niet bekend welke soorten het precies betreft. Libellen zijn afhankelijk van de aanwezigheid van oppervlaktewater voor hun voortplanting. Zij zijn gebonden aan vrij zonnige wateren. Op de vliegbasis voldoet het ven in het noordelijke deel hieraan, daar komen dan ook een twintigtal soorten voor, waarvan een aantal op de Rode Lijst staat.

Planten en paddenstoelen

In totaal zijn tot nu toe ruim 400 plantensoorten aangetroffen, waaronder 88 met een (zeer) beperkte nationale verspreiding en 24 soorten van de landelijke Rode Lijst en 65 soorten op de provinciale Oranje Lijst. De Oranje Lijst betreft een door en voor de provincie Utrecht opgestelde lijst van bedreigde en kwetsbare soorten. Een deel van deze soorten heeft op de vliegbasis een brede verspreiding. Er zijn volgens de meest recente gegevens van de Provincie Utrecht tot dusver 2 wettelijk beschermde plantensoorten aangetroffen, te weten het grasklokje en de brede wespensorchis. In de Quick Scan van de Provincie Utrecht wordt melding gemaakt van aanwezigheid van het akkerklokje en de kleine zonnedauw, maar deze soorten staan niet op de soortenlijsten van de meest recente karteringen. Mogelijk zijn ze niet meer aanwezig. Nader onderzoek is gewenst!

Op de vliegbasis komt een grote verscheidenheid aan paddenstoelen voor: er zijn 134 soorten waargenomen, waarvan 34 op de Rode Lijst staan. Ook hierbij is actueel en grondig inventarisatie-onderzoek dringend gewenst!!

Beheer

Vanwege de voormalige functie van het gebied (militaire vliegbasis) is decennia lang een specifiek beheer uitgevoerd, dat gericht was op het kort houden van de vegetatie en open houden van de ruimte rond de landingsbanen. Dat heeft geresulteerd in een zeer groot aaneengesloten areaal schrale graslanden en heidevegetaties, van hoge ecologische kwaliteit. Schraalgraslanden van een dergelijke omvang zijn uniek in Nederland en ook in West-Europa.

Het natuurbeheer van het gebied is nu door de Provincie Utrecht overgedragen aan het Utrechts Landschap. Het Landschap kwam meteen met een kudde schapen op de proppen en dat leverde leuke plaatjes op in de media. Maar als beheermaatregel lijkt begrazing met schapen nogal voorbarig en onvoorzichtig. Schapen hebben al 100 jaar niet meer in het terrein gelopen en in die tijd hebben zich de unieke flora en fauna van schraalgraslanden en heidevegetaties ontwikkeld dankzij het beheer van Defensie (jaarlijks een keer maaien en het maaisel afvoeren).

Begrazing met schapen is een ingrijpende verandering en kan de unieke natuurwaarden ernstig schaden. Ook hiervoor geldt: eerst grondig onderzoeken en dan plannen maken.

Duizendguldenkruid - Herman van den Bijtel

De toekomst

Hoe ziet de toekomst van de vliegbasis Soesterberg eruit? 440 woningen in de Ecologische Hoofdstructuur? Een nationaal defensiemuseum met 250.000 bezoekers per jaar en honderden parkeerplaatsen? Recreatie alom: zweefvliegen, fietsen, wandelen, honden uitlaten?

Of brengt de toekomst geen woningbouw, een museum van bescheiden omvang en een beperkte en natuurgerichte recreatie? Alleen dat laatste kan het behoud betekenen van de huidige natuurwaarden, wat toch uiteindelijk de bedoeling is van de Ecologische Hoofdstructuur in Nederland.

Literatuur

Buro Bakker (2006); Ecologische randvoorwaarden Vliegbasis Soesterberg, Buro Bakker adviesburo voor ecologie B.V. te Assen, in opdracht van Hart van de heuvelrug, Utrecht.

Zienswijze inzake ONTWERP HERZIENINGEN PROVINCIALE RUIMTELIJKE STRUCTUURVISIE NATIONALE LANDSCHAPPEN EN HERINRICHTING VliegBASIS SOESTERBERG (vastgesteld door Gedeputeerde Staten van Utrecht d.d. 15 december 2009).

Geachte leden van de Provinciale Staten van Utrecht,

Namens de provinciale Vogelwacht Utrecht maak ik ernstig bezwaar tegen bovenvermelde ontwerp herzieningen. Naar onze mening zijn deze herzieningen in hoge mate voorbarig en onzorgvuldig, omdat ze niet gebaseerd zijn op een grondig en wetenschappelijk verantwoord onderzoek naar de aanwezige natuurwaarden.

Summier onderzoek heeft al hoge natuurwaarden aangetoond op de Vliegbasis Soesterberg (Bureau Bakker, 2006). Deze natuurwaarden zijn dermate groot en uniek voor West-Europa dat aanvullend, grondig, wetenschappelijk verantwoord, inventarisatie-onderzoek dringend gewenst is. Pas na een dergelijk onderzoek (nulmeting) is een goede saldobenadering mogelijk in het kader van de Ecologische hoofdstructuur (EHS), gevolgd door een ruimtelijk plan. De voorliggende ontwerp herzieningen zijn op drijfzand gebaseerd en kunnen leiden tot een ernstige degradatie van de aanwezige zeer hoge natuurwaarden, ook naar Europese maatstaven. En dat kan, gezien de ligging van het onderhavige gebied in de EHS, toch niet de bedoeling zijn?

Een aanvullend, grondig en wetenschappelijk verantwoord inventarisatie-onderzoek zal o.i. antwoord moeten geven op de volgende vragen:

- 1) Is het beeld van de vele kwetsbare en zeldzame flora en fauna volledig? Als summier onderzoek al zoveel natuurwaarden oplevert, is de kans groot dat er soorten over het hoofd zijn gezien.
- 2) Hoe is de vele kwetsbare en zeldzame flora en fauna precies over het gebied verspreid en om welke aantallen gaat het? Grondige en wetenschappelijk verantwoorde inventarisaties zullen betrouwbare en integrale verspreidingskaarten moeten opleveren.

Wij verzoeken u dan ook met klem om af te zien van de ontwerp herzieningen en op korte termijn te beginnen met een wetenschappelijk verantwoorde nulmeting.

Namens de Vogelwacht Utrecht,
F.F.J. Franssen (voorzitter)